

“Виробниче підприємство – основа економіки”

- 1. Загальна характеристика підприємства: цілі, завдання, принципи діяльності.**
- 2. Правові основи функціонування підприємств в Україні.**
- 3. Класифікація підприємств.**
- 4. Форми державного регулювання діяльності підприємств.**
- 5. Загальна, виробнича структура підприємства.**
- 6. Характеристика фінансово-господарського механізму підприємства.**

Підприємство, як форма господарювання за Господарським кодексом (ГК) України (ст.62), являє собою самостійний суб'єкт ринку, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, визначеному законами.

Підприємство є різновидом організації. Проте термін «організація» не може вживатись замість терміну «підприємство» через їхню не тотожну смислову сутність.

ОРГАНІЗАЦІЯ – це сукупність людей, груп, об'єднаних для досягнення цілей, вирішення завдань, яка являє собою ієрархічну структуру відносин, побудовану на основі принципів розподілу праці та обов'язків. Окрім підприємств до організацій належать міжнародні, міждержавні і державні установи, суспільні, політичні, релігійні і благодійні організації (фонди), союзи, центри, клуби за інтересами, тощо.

ОЗНАКАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ Є:

- 1) Наявність хоча б однієї мети, що об'єднує членів організації.**
- 2) Замкненість внутрішніх процесів і наявність меж, що відокремлюють одну організацію від іншої.**
- 3) Розподіл праці між членами організації.**
- 4) Наявність зв'язків між членами організації (технологічних, інформаційних, соціальних, управлінських тощо).**
- 5) Саморегульованість – можливість організації самостійно впливати на внутрішні процеси розвитку, з урахуванням зовнішніх змін.**
- 6) Формування організаційної культури, тобто системи цінностей, зразків поведінки та переконань, що визначають характер взаємовідносин, як в середині організації так і за її межами.**

КОЖНЕ ПІДПРИЄМСТВО Є:

- юридичною особою;
- має замкнуту систему обліку та звітності;
- самотійний баланс;
- розрахунковий рахунок у банку, печатку з власною назвою;
- товарний знак (марку) у вигляді певного терміна, символу, малюнка або комбінацій таких.
- має історично усталену конкретну назву.

Місія – це головна мета підприємства, тобто чітко визначена причина його існування. Місія сучасного підприємства полягає у виробництві продукції (наданні послуг) для задоволення потреб ринку та одержання максимально можливого прибутку.

Головні завдання діючого підприємства:

- ✓ отримання доходу власником підприємства;
- ✓ забезпечення споживачів необхідною продукцією підприємства;
- ✓ забезпечення всього персоналу підприємства заробітною платою, нормальними умовами праці і можливістю професіонального зростання;
- ✓ створення робочих місць для населення, яке проживає в регіоні, де розміщене підприємство;
- ✓ охорона навколишнього середовища: землі, повітряного та водного басейнів;
- ✓ недопущення збоїв у роботі підприємства (зривів постачання продукції, скорочення обсягів виробництва, зниження якості та випуску бракованої продукції тощо);
- ✓ виконання зобов'язань між бюджетними та позабюджетними фондами

КОМПАНІЯ – це промислові, торговельні, транспортні та інші об'єднання підприємств (в тому числі і державних), підприємців, приватних осіб – акціонерів для здійснення виробничої, комерційної та іншої діяльності, що приносить дохід і прибуток (дивіденди).

За сутністю компанії є різновидом підприємств, але цей термін розповсюджується лише на акціонерні товариства різного ступеня відкритості і відповідальності, господарські і комерційні товариства. Приклади – компанія авіаперевізників «Аеросвіт», «Донбасаеро», компанія хімікатів та добрив «Агрохімцентр», будівельні компанії.

ФІРМА – історично виникле поняття, що уособлює економічно і юридично самостійний суб'єкт господарювання, який має загальновідомі і масово прийняті знаки відмінності (товарні, фірмові, логотипи) і здійснює свою діяльність не тільки з метою отримання прибутку (дивідендів), а й для реалізації власного покликання у світі.

Особливістю загальновідомих світових фірм є значна частка в їх ринковій вартості латентних (скритих) нематеріальних активів, які не обліковуються в діючих нині системах бухгалтерського обліку, високий рівень інноваційності, суттєва частка нових виробів у загальному обсязі, високий рівень рентабельності капіталу.

В загальнодержавних законодавчих та нормативних актах України терміни «компанія», «фірма» відсутні. Натомість єдиним легітимним у вітчизняному законодавчому полі є термін «підприємство».

Підприємство, як суб'єкт господарювання, стає учасником різних видів ринків, таких як фінансовий ринок, ринок робочої сили, ринок сировини і матеріалів, засобів виробництва, ринок споживчих товарів та послуг, технологій та ін.

Ринки, на яких здійснюється діяльність підприємства, є різноманітними, однак вони можуть бути класифіковані за певними ознаками. Наприклад, за такою ознакою, як спеціалізація (залежно від об'єктів купівлі-продажу), ринки поділяються на ринки сировини, матеріалів, обладнання, ринки споживчих товарів, ринки капіталів та ін. За ознакою стану ринку, співвідношення пропозиції і попиту розрізняють ринок покупця і ринок продавця, за територіальною ознакою – внутрішній і зовнішній, за рівнем конкуренції – монополістичний, вільний, змішаний, конкурентний.

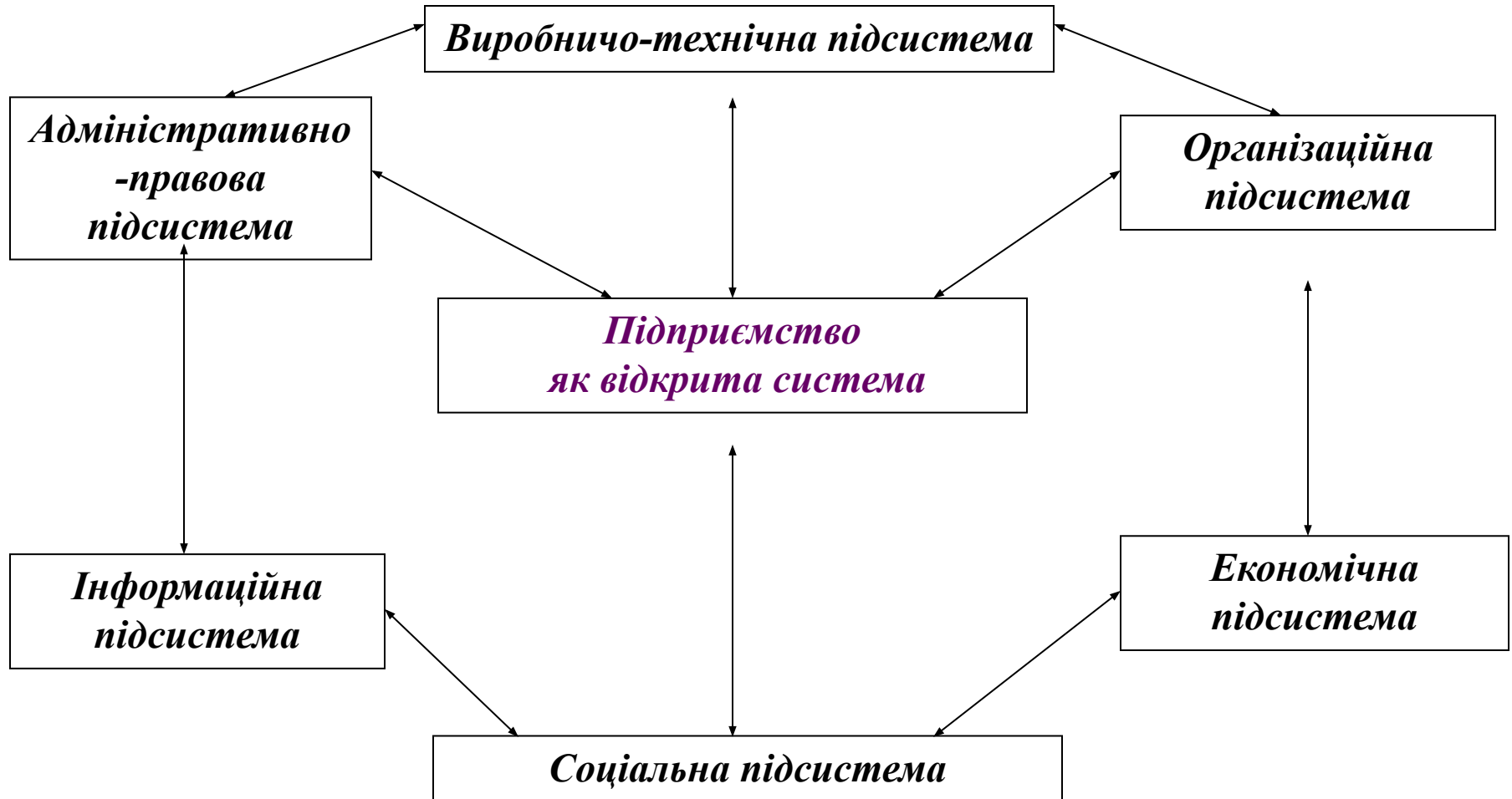
Кожна із наведених класифікаційних ознак відображує особливості ринків, з виходом на які підприємство має їх враховувати у своїй діяльності.

ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ РИНКУ	сировини, матеріалів, напівфабрикатів
	засобів праці
	споживчих товарів
	робочої сили
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	фінансовий
	ринок продавця
ЗА ТЕРИТОРІЄЮ	ринок покупця
	внутрішній
ЗА РІВНЕМ КОНКУРЕНЦІЇ	зовнішній
	монополістичний
	вільний
ЗА СТУПЕНЕМ ВІДКРИТОСТІ	олігопольний
	конкурентний
ЗА РІВНЕМ АКТИВНОСТІ РИНКОВИХ ПРОЦЕСІВ	загальнодоступний
	замкнутий
	потенційний ринок
ЗАЛЕЖНО ВІД ТИПУ ПОКУПЦЯ	цільовий
	освоєний
ЗА ГЕОГРАФІЧНИМ ПОЛОЖЕННЯМ	безперспективний
	оптовий
	торгівельно-посередницький
	роздрібний
	місцевий
	обласний
	державний
	міжнародний

Класифікація ринків діяльності підприємства

Підприємство як відкрита система – це складна, відкрита, динамічна, розвинута система, яка змінює свої параметри відносно часу та простору, підвладна діям із боку зовнішнього середовища та здійснююча, за принципом зворотного зв'язку, вплив на це середовище.

Найважливішим принципом поведінки підприємства на ринку є принцип свободи підприємництва. Він забезпечується певними правилами, а саме:

1. Можливістю ініціативної, самостійної, здійснюваної з урахуванням ризику економічної діяльності будь-якого дієздатного громадянина держави, громадян інших держав у межах правових повноважень, а також будь-якої групи громадян (партнерів), що об'єднуються для колективного підприємництва (акціонерні товариства, орендні колективи, спілки тощо).

2. Самостійністю в організації виробництва (вибір напрямків постачальників, посередників, споживачів виготовлюваної продукції (послуг) та його ресурсному забезпечуванні.

3. Самостійністю у прийнятті будь-яких господарських рішень, комерційною свободою ціноутворення, виходячи з економічної вигоди і стану ринкової кон'юнктури, правом визначення шляхів і способів реалізації продукції.

4. Реальним правом розпоряджатися майном, а також прибутком, що залишається після сплати податків та інших платежів, установлених законом.

5. Матеріальне стимулювання.

6. Матеріальна відповідальність.

Умови функціонування сучасних підприємств:

- ✓ економічна самостійність;
- ✓ наявність невизначеності та ризику. У свою чергу, ризик характеризується невідомістю, неоднорідністю та неоднозначністю;
- ✓ складність органічного включення системи підприємства у динамічне зовнішнє середовище;
- ✓ необхідність адаптації до зовнішніх умов, які швидко змінюються;
- ✓ підвищення гнучкості виробничої системи;
- ✓ вимога мобільності підприємства
- ✓ оновлення наявного стратегічного компонента підприємства;
- ✓ необхідність визначення конкурентних переваг в умовах висококонкурентних середовищ і насиченого попиту;
- ✓ необхідність формування стабільних зв'язків зі споживачами і постачальниками згідно вимогам GxP і стандартам ISO;
- ✓ конкуренція по цінах і за якістю;
- ✓ відсутність державного підприємства діяльності поряд з жорсткою регламентацією діяльності

Правові основи функціонування підприємств в Україні

визначаються:

- ✓ Господарський кодекс України;
- ✓ Цивільний кодекс України;
- ✓ Податковий кодекс
- ✓ Статут підприємства;
- ✓ Установчий договір;
- ✓ узгоджений з чинним законодавством колективний договір, що регулює відносини трудового колективу з адміністрацією підприємства (фірми).

Статут – певний набір обов’язкових правил, що регулюють його індивідуальну (їхню сукупну) діяльність, взаємовідносини з іншими суб’єктами господарювання. У статуті підприємства визначаються: його точне найменування та місцезнаходження, власник (власники) або засновник (засновники); місія та цілі діяльності, органи управління та порядок їхнього формування; повноваження трудового колективу та його виборних органів; джерела й порядок утворення майна; умови реорганізації та припинення існування.

Колективний договір – угода між трудовим колективом та адміністрацією, що укладається або уточнюється щорічно і не може суперечити чинному законодавству України. Колективним договором регулюються виробничі, економічні і трудові відносини працівників з власником підприємства; визначаються заходи із забезпечення належних умов оплати праці, соціального захисту всіх категорій персоналу.

Юридичною особою визнається організація, яка має у власності, господарському обігу або оперативному управлінні відокремлене майно і відповідає по своїх зобов'язаннях цим майном, може від свого імені набувати або здійснювати майнові та особисті немайнові права, нести зобов'язання, бути позивачем або відповідачем у суді.

До числа ознак юридичної особи відносяться:

- наявність власного майна;
- самотійна майнова відповідальність;
- право набувати, використовувати та розпоряджатися власністю, а також здійснювати від свого імені інші дозволені законом дії;
- право від свого імені бути позивачем або відповідачем у суді у господарському суді;
- наявність самотійного балансу або кошторису, розрахункового та інших рахунків у банку.

Правоздатність юридичної особи виникає в момент її утворення і закінчується у момент завершення її ліквідації. Право юридичної особи здійснювати діяльність, на зайняття котрої необхідне одержання ліцензії, закінчується зі строком її дії, якщо інше не встановлене законом або іншими правовими актами.

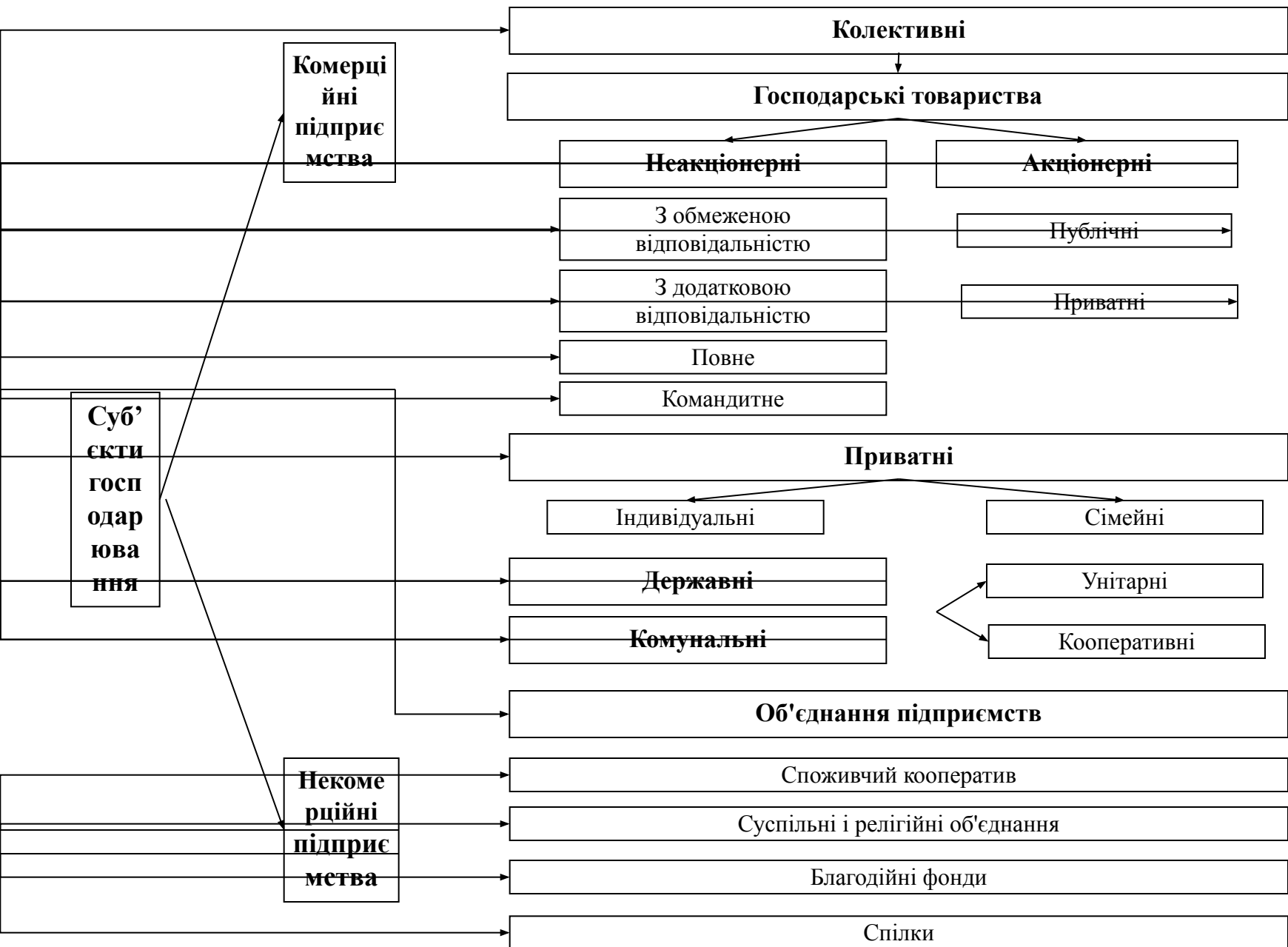
Юридична особа підлягає державній реєстрації в органах юстиції у порядку, визначеному законом про реєстрацію юридичних осіб. Фірмове найменування включається до єдиного державного реєстру юридичних осіб, відкритий для загального ознайомлення. Порушення встановленого законом порядку утворення юридичної особи або невідповідність її засновних документів закону плинє до відмови у державній реєстрації. Відмова у державній реєстрації, а також ухилення від такої реєстрації можуть бути оскаржені у суді. Юридична особа вважається дієздатною з моменту її державної реєстрації.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ (ФІРМ) ЗА ПЕВНИМИ КРИТЕРІЯМИ

КЛАСИФІКАЦІЯ КРИТЕРІЇ	ВИДИ ПІДПРИЄМСТВ (ФІРМ)
Мета і характер діяльності	Комерційні. Некомерційні
Форма власності майна	Приватні. Колективні. Державні. Спільні
Належність капіталу	Національні. Закордонні. Змішані (спільні) Іноземні
Правовий статус форми господарювання	Одноосібні. Кооперативні. Орендні. Господарські товариства

<p><i>Галузево-функціональній вид діяльності</i></p>	<p>Промислові Сільськогосподарські Будівельні Транспортні Торговельні Виробничо-торгові Торгово-посередницькі Інноваційно-впроваджувальні Лізингові Банківські Страхові Туристичні тощо</p>
<p><i>По ступеню підпорядкування</i></p>	<p>Головні (материнські) Дочірні Асоційовані Філії</p>
<p><i>За розміром підприємства і чисельністю працівників</i></p>	<p>Малі Середні Великі (надвеликі)</p>
<p><i>За характером формування уставного капіталу</i></p>	<p>Унітарні Державні комерційні Державні казенні Комунальні комерційні Комунально- некомерційні Кооперативні</p>

Організаційно-правові форми підприємств за ГК України

У соціально-орієнтованій ринковій економіці держава встановлює через закони і сукупність правил та соціальних стандартів певні умови діяльності підприємств.

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ЦІ УМОВИ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ:

- ✓ у формі прямого (адміністративного) державного регулювання;
- ✓ через непрямі (економічні) методи регулювання.

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ:

- ✓ - податкове - визначення переліку податків та інших обов'язкових платежів, розмірів та порядку їх сплати;
- ✓ - грошово-кредитне - через центральний Національний банк держава регулює грошову емісію, впливає на рівень позикового банківського відсотку, надає позики, випускає цінні папери, впливає на грошові потоки та накопичення суб'єктів господарювання;
- ✓ - бюджетне - встановлення податкових платежів та відрахувань до бюджету; фінансування програм, спрямованих на підтримку соціально-значущих підприємств, галузей та сфер економіки; державне замовлення на виробництво соціально-значущих видів продукції;
- ✓ - цінове - встановлення державного граничного рівня цін або рівня прибутковості. За потреби - компенсація збитків;
- ✓ - регулювання умов праці, оплати праці - розроблення державного законодавства щодо праці та зайнятості. Встановлення мінімальної заробітної плати, виплат по безробіттю;
- ✓ - соціальне регулювання - передбачає заходи пенсійного забезпечення, допомогу інвалідам, дітям, страхування життя та здоров'я;
- ✓ - регулювання охорони та відновлення навколишнього середовища - передбачає заходи щодо захисту природи у вигляді штрафів і санкцій по забрудненню навколишнього середовища, проведення природозахисних заходів;
- ✓ - безпосереднє державне регулювання - управління діяльністю державних підприємств та господарськими товариствами, у статутних фондах яких державна частка перевищує 25%.

ДЕРЖАВНИЙ РЕГУЛЯТОРНИЙ МЕХАНІЗМ

ПРЯМЕ РЕГУЛЮВАННЯ

державна реєстрація підприємств

контроль за розміщенням та будівництвом підприємств

контроль якості продукції (послуг) (ліцензування, сертифікація)

антимонопольний контроль

дотримання чинного трудового і соціального законодавства

контроль за порядком ціноутворення і цінами на окремі товари

контроль за екологічною безпекою виробництва

додержання національних стандартів бухгалтерського обліку та звітності

НЕПРЯМЕ (ЕКОНОМІЧНЕ) РЕГУЛЮВАННЯ

розміщення державного замовлення

регулювання фонду споживання

система оподаткування доходів населення

диференціація умов оподаткування різних видів діяльності

стимулювання розвитку малого бізнесу

стимулювання інвестиційної діяльності

стимулювання науково-дослідної діяльності

регулювання експортно-імпортних операцій

Форми та зміст державного регулювання діяльності підприємств

Під **структурою** будь-якого підприємства розуміють його внутрішній устрій, який характеризує склад підрозділів і систему зв'язків, підпорядкованості та взаємодії між ними.

Під загальною структурою підприємства (фірми) розуміється комплекс виробничих підрозділів, організацій по управлінню підприємством та обслуговуванню робітників, їх кількість, розмір, взаємозв'язки та співвідношення між ними по розміру зайнятих площ, чисельності робітників і пропускній здатності.

До виробничих підрозділів відносяться цехи, дільниці, лабораторії в яких виготовляється, проходить контрольні перевірки та дослідження основна продукція (яка випускається підприємством), комплектуючі вироби (які набувають зі сторони), матеріали та напівфабрикати, запасні частини для обслуговування виробів і ремонту в процесі експлуатації, виробляються різноманітні види енергії для технологічних цілей і т.п.

До підрозділів, які обслуговують робітників, відносяться житлово-комунальні відділи, їхні служби, фабрики-кухні, їдальні, буфети, дитячі садки, санаторії, пансіонати, дома відпочинку, профілакторії, медсанчастини, добровільні спортивні товариства, відділи технічного навчання та навчальні заклади, які займаються підвищенням виробничої кваліфікації, культурного рівня робітників, інженерно-технічних працівників, службовців.

На відміну від загальної структури **виробнича структура** підприємства являє собою форму організації виробничого процесу й знаходить відображення у розмірах підприємства, кількості, складі та питомій вазі цехів і служб, їх плануванні, а також у складі, кількості й плануванні виробничих ділянок та робочих місць всередині цехів.

Основною структурною виробничою одиницею підприємства є **виробнича ділянка**, яка являє собою сукупність робочих місць, на котрих виконується технологічна однорідна робота або різноманітні операції з виготовлення однакової або однотипової продукції. Продукція ділянки призначена для переробки всередині цеху.

Склад, кількість ділянок та взаємовідносини між ними визначають склад більш великих виробничих підрозділів – **цехів** – і структуру підприємства в цілому.

Цехова структура підприємства

Основні цехи виготовляють продукцію призначену для реалізації на сторону, тобто продукцію, що визнає профіль та спеціалізацію підприємства (заготівельні, обробні, складальні).

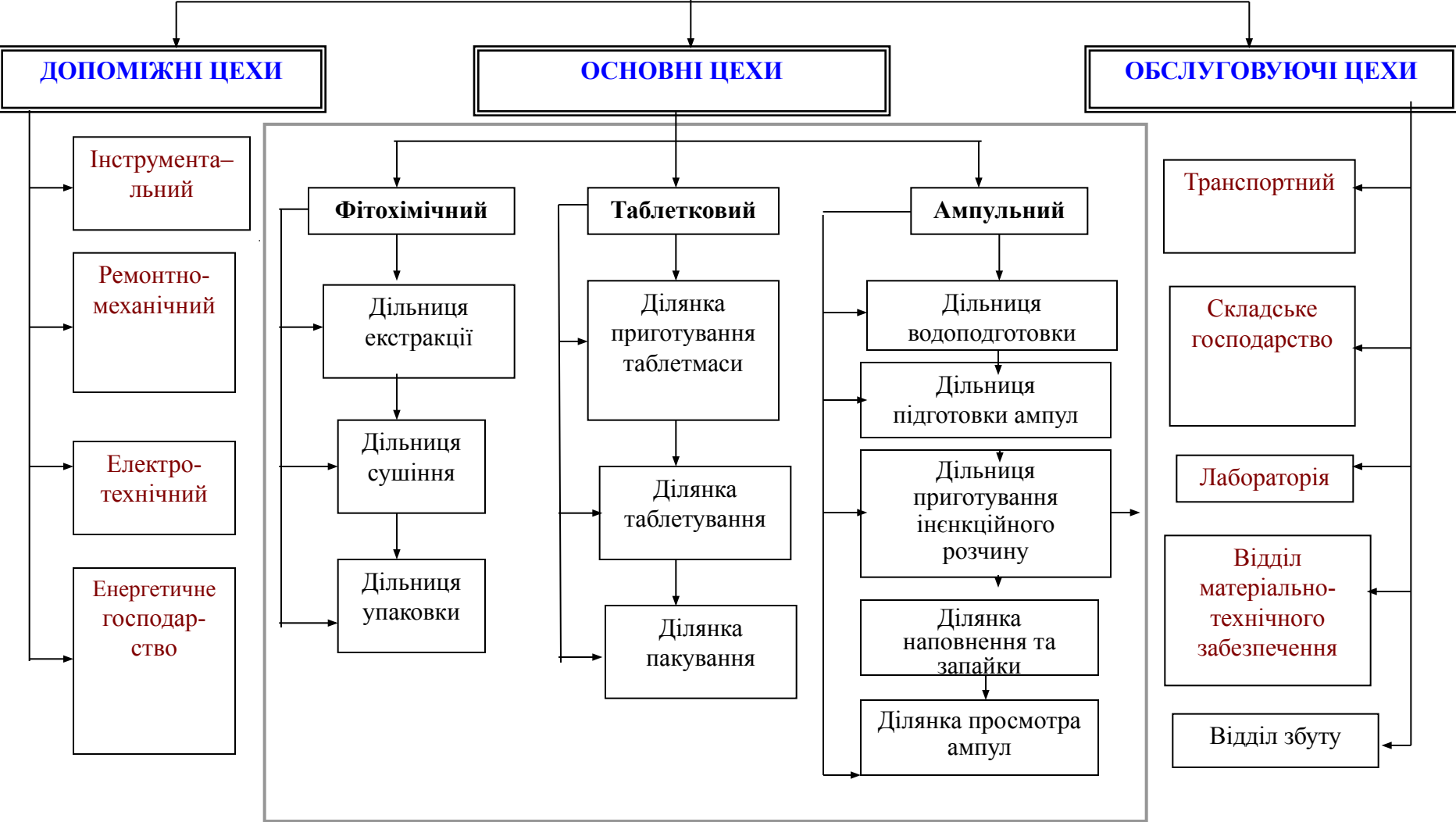
Допоміжні цехи виготовляють продукцію, що використовується для забезпечення власних потреб усередині самого підприємства (інструментальні, ремонтні, енергетичні).

Обслуговуючі цехи та господарства виконують роботи, які забезпечують необхідні умови для нормального перебігу основних і допоміжних виробничих процесів (складське і транспортне господарство).

Побічні цехи займаються, як правило, утилізацією, переробкою та виготовленням продукції з відходів основного виробництва.

Експериментальні (дослідні) цехи, які займаються підготовкою та випробуванням нових виробів, розробкою нових технологій, проведенням різноманітних експериментальних робіт.

ПІДПРИЄМСТВО

Укрупнена виробнича структура фармацевтичного підприємства з предметно-технологічним принципом побудови цехів (фрагмент)

В *основних цехах виконується* визначена стадія виробничого процесу з перетворення сировини та матеріалів у готову продукцію або ряд стадій виробничого процесу з виготовлення будь-якого виробу або його частини. *Основні цехи класифікуються* на:

- 1) **заготівельні (ливарні, ковальські, штампувальні і т.п.);**
- 2) **оброблювальні (токарні, фрезерні і т.п.);**
- 3) **випускаючі (збиральні).**

Задача *допоміжних цехів* – забезпечення нормальної безперебійної роботи цехів основного виробництва. До них відносяться: ремонтні, слюсарно-ремонтні, інструментальні, енергетичні та інші.

Обслуговуючі цехи виконують функції збереження продукції, транспортування сировини, матеріалів і готової продукції.

Побічні цехи займаються утилізацією відходів.

За **формулю спеціалізації** основних цехів розрізняють технологічну, предметну та змішану виробничі структури.

Ознакою **технологічної структури** є спеціалізація цехів підприємства на виконанні певної частки технологічного процесу або окремої стадії виробничого процесу. Технологічна структура використовується переважно на підприємствах одиничного і дрібносерійного виробництва з різноманітною та нестійкою номенклатурою продукції.

Ознакою **предметної структури** є спеціалізація цехів на виготовленні певного виробу або групи однотипних виробів, вузлів, деталей з використанням різноманітних технологічних процесів та операцій. Предметну структуру виробництва поширено на підприємствах крупносерійного й масового виробництва з обмеженою номенклатурою та значними обсягами продукції. Проте на практиці є дуже мало підприємств, де всі цехи спеціалізовано тільки технологічно або предметно.

Переважає більшість підприємств використовує **змішану виробничу структуру**, коли частину цехів спеціалізовано технологічно, а решту – предметно.

Характеристика виробничих структур підприємства

Принцип організації виробничої структури	Сутність виробничої структури	Переваги виробничої структури	Недоліки виробничої структури	Місце використання виробничої структури
1	2	3	4	5
Технологічний	Визначення чіткої технологічної відокремленості, тобто виділення окремих операцій або робіт. Обладнання розташовується відповідно виконанню однорідних технологічних операцій і його формують по однотипних групах	1)полегшує керівництво цехом або ділянкою: майстер, який відповідає за групу однорідного обладнання, може усебічно вивчити цю групу; 1)при надмірному завантаженні одного обладнання робота може бути передана на будь-яке обладнання, що є вільним; 2)дозволяє маневрувати розміщенням людей; полегшує перебудову виробництва з однієї номенклатури виробів на іншу.	1) при великій розмаїтості продукції потрібні часті переходи від одних технологічних операцій до інших. Це вимагає додаткового часу на переналагодження обладнання, подовжує цикл виготовлення продукції, ускладнює планування та виробничі зв'язки підрозділів і т.п. 2) виникнення зустрічних маршрутів; 3) ускладнення виробничих взаємозв'язків цехів; 4) витрати часу на переналагодження обладнання.	Застосовують в умовах одиничного та дрібносерійного типу виробництва з великою номенклатурою продукції.
Предметний	Обладнання розташовується послідовно виконанню технологічних операцій. Цеха поділяються на окремі предметні ланцюги. Обладнання розташовується таким чином, щоб забезпечити прямоточність руху виробів.	1) спрощує та обмежує форми виробничих взаємозв'язків між цехами; 2) скорочує шлях руху виробів; 3) спрощує та удешевшує міжцеховий і цеховий транспорт; 4) зменшує тривалість виробничого циклу; 5) підвищує відповідальність працівників за якість робіт. 6) дозволяє розставити обладнання по ходу технологічного процесу, застосувати високопродуктивне обладнання, інструменти, пристосування. 7) гнучкість виробництва	неповне завантаження обладнання на окремих операціях унаслідок невеликого обсягу робіт.	26

1	2	3	4	5
		<p>Усе це, у кінцевому рахунку, забезпечує збільшення випуску продукції, підвищення продуктивності праці та зниження собівартості виробів. Розміщення обладнання по ходу виконання технологічних операцій різко скорочує шлях руху оброблюваних виробів і витрати часу на їхнє транспортування. Виникають сприятливі передумови для організації поточкових і автоматичних ліній, більш повно використовується обладнання, робітники спеціалізуються на виконанні вузького кола операцій, у результаті чого підвищується їхня кваліфікація, поліпшується організація праці, підсилюється відповідальність за якість продукції, що випускається.</p>		
<p>Змішаний (предметно-технологічний)</p>	<p>Характеризується наявністю на підприємстві основних цехів, які організовані за предметним, та технологічним принципами.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) зменшення обсягів внутріцехових перевезень; 2) скорочення тривалості виробничого циклу виготовлення продукції; 3) поліпшення умов праці; 4) більш високий рівень завантаження обладнання; 5) зростання продуктивності праці; 6) зниження собівартості виробів. 		<p>Застосовується в масовому виробництві</p> <p style="text-align: right;">27</p>

Тип виробництва - це комплексна характеристика організаційно-технологічного рівня виробництва, тобто сукупність номенклатури продукції, обсягу виробництва, повторюваності продукції, характеру завантаження робочих місць, типу використовуваного обладнання, кваліфікації робітників, собівартості продукції й ін.

У залежності від сталості структури робочих процесів і їхньої ритмічності розрізняють **три типи основного виробництва**:

- ✓ **масовий,**
- ✓ **серійний,**
- ✓ **одиничний.**

Для **масового виробництва** характерна номенклатура продукції, що випускається при великих масштабах її виробництва (автомобілі, трактори і т.п.). При цьому використовують спеціальне обладнання, інструменти, технологічне оснащення, широко застосовують верстати-автомати й автоматичні лінії. Робітники виконують дуже обмежену кількість операцій.

Серійне виробництво - це таке виробництво, при якому періодично виробляється великими або невеликими серіями продукція обмеженого або більш різноманітного асортименту.

Одиничне виробництво являє собою виробництво, при якому в невеликих кількостях виготовляється продукція досить різноманітного асортименту.

Переваги масового виробництва:

- ✓ вузька спеціалізація робочих місць;
- ✓ висока продуктивність обладнання і праці;
- ✓ низька собівартість продукції;
- ✓ висока ефективність виробництва.

Переваги серійного виробництва:

- ✓ підвищення продуктивності праці;
- ✓ скорочення тривалості виробничого циклу.

Розрізняють:

- дрібносерійне;
- середньо серійне;
- крупно серійне.

Порівняльна характеристика типів виробництва

Параметр	Організаційний тип виробництва		
	одиничне	серійне	масове
1	2	3	4
1. Широта номенклатури виробів	Обмежена	Обмежена кількістю типів	Однотипні вироби у необмеженій кількості
2. Сталість виготовлення продукції	Унікальна	Продукція періодично повторюється	Безперервний випуск продукції
3. Рівень спеціалізації робочих місць	Численні операції; коефіцієнт закріплення операцій більше 40 ($k_3 > 40$)	Обмежена кількість періодично повторюваних операцій ($1 < k_3 \leq 40$)	Одна операція ($k_3 = 1$)
4. Рівень спеціалізації обладнання	Універсальне	Універсальне та спеціальне	Переважно спеціальне
5. Принцип розміщення робочих місць	Технологічний	Технологічний і предметний	Предметний
6. Рівень кваліфікації робітників	Високий	Середній, високий в автоматизованих системах	Невисокий на простих операціях, високий в автоматизованих системах
7. Тип оснащення	Універсальне	Застосовуване у великих масштабах	Спеціальне

1	2	3	4
<i>8. Рівень автоматизації виробництва</i>	>0,2	0,4-0,7	0,90-0,99
<i>9. Трудомісткість і собівартість виготовлення одиниці продукції</i>	Висока	Середня	Низька
<i>10. Якість продукції</i>	Задовільна	Вища за середню	Висока
<i>11. Методи організації виробництва</i>	Одиничні	Потокові, порціонні, групові	Потокові
<i>12. Характер виробничої структури цехів і ділянок</i>	Технологічні ділянки	Предметно-замкнуті ділянки, групові лінії	Потокові й автоматичні лінії
<i>13. Вид руху предметів праці</i>	Послідовний	Паралельно-послідовний	Паралельний
<i>14. Переважний характер розробки технології</i>	Перехідна технологія	Поопераційна технологія	Маршрутна технологія
<i>15. Обслуговування робочих місць інструментом, ремонтом, матеріалами, контролем</i>	Низький, нестабільний, слабкий розподіл праці по обслуговуванню робочих місць	Стійке, більш складне у порівнянні з масовим виробництвом	Суворо регламентоване та стабільне
<i>16. Питома вага ручної праці у загальній трудомісткості виготовлення виробів</i>	Відносно велика питома вага ручної праці	Значне застосування механізації праці при невеликій питомій вазі ручної праці	Перевага механізованих процесів з досить обмеженим застосуванням ручної праці

Залежно від наявності основних і допоміжних процесів розрізняють підприємства з **комплексною та спеціалізованою** структурами виробництва. Підприємства з **комплексною виробничою** структурою мають усю сукупність основних та допоміжних цехів, а зі спеціалізованою структурою – лише частину.

Підприємства зі спеціалізованою структурою поділяються на:

- підприємства механоскладального типу, які отримують заготовки від інших підприємств;
- підприємства складального типу, які випускають продукцію з деталей, вузлів та агрегатів, що виготовляються на інших підприємствах;
- підприємства заготівельного типу, що спеціалізуються на виробництві заготовок;
- підприємства, спеціалізовані на виробництві окремих деталей.

На виробничу структуру впливає ряд факторів:

- галузева приналежність підприємства – номенклатура продукції що випускається, особливості, використовувані матеріали, способи отримання та обробки сировини.
- рівень вимог, які висовуються до якості продукції;
- тип виробництва, рівень його спеціалізації та кооперації;
- склад обладнання та технологічного оснащення – універсальне, спеціальне, нестандартне обладнання, конвеєрні або автоматичні лінії;
- централізована або децентралізована організація обслуговування обладнання, поточного ремонту його технологічної оснащення;
- здатність виробництва оперативно і без великих втрат перестроюватися на випуск нової продукції у змінній номенклатурі виробів.

Виробнича структура підприємства різних галузей має свої особливості, які вітають із характеру основного виробництва.

Загальне в виробничій структурі підприємств різних галузей – організація допоміжних і обслуговуючих господарств. Цехи головного енергетика і головного механіка, транспортне і складське господарство є на підприємстві будь-якої галузі промисловості. ³³

Господарський механізм підприємства

